

Originality. Formed a lapbook for the formation of preschoolers' socialization skills, defined the purpose and objectives of social development of preschool children.

Conclusion. Consequently, during the analysis of pedagogical literature and practical research it was found out that effective use of lapbook in the formation of knowledge of senior preschoolers about the models of social behavior in the conditions of education of sustainable development and their implementation in action will ensure the successful formation of a new society and social realization of the person in the future.

Key words: lapbook, formation of sustainable development, socialization, senior preschool children.

References

1. Basic component of preschool education in Ukraine [Electronic resource] / Access: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>. – Date of viewing 12.12.2017 r.
2. Bogush A. Children and society: Peculiarities of exclusive peculiarities of social developments of preschool and primary school of children / A. Bogush, L. Varyanyca // Lugansk : «Almamater», 2006. – P. 132–135.
3. Volchak T. Strategy of education introduction for stable development in educational process of preschool establishment: method. manual for pedagogical preschool establishments / Volchak T., Tryfonova T., Golyak N., Domaranska O., Popova N. // – Kryvyj Rig, 2013. – 99 p.
4. Gerasymiv T. Z. Self-realization as social development of personality / T. Z. Gerasymiv, B. I. Bazarnyk // Visnyk Of national university «Lviv politech». – 2016. – P. 218 – 223.
5. Gavrysh N. For preschoolers – education of stable development: teaching manual for preschool establishments / N. Gavrysh, O. Saprykina, O. Pometun. – Dnipro : «LIRA», 2014. – 120 p.
6. Kononko O. Social emotions and personality development (preschool childhood): educational manual for preschool establishments / O. Kononko// – Kyiv : Osvita, 1998. – P. 132 – 231.
7. Krutij K. Lapbook as a research project of preschoolers / K. Krutij – Access: <http://ukrdeti.com/lepbuk-yak-doslidnickij-proekt-doshkilnika/>. – Date of reviewing 8.11.2017 r.
8. Martyakova E. V. Economical mechanism of reformation of social processes: insurance, marketing, risk-management: monography / E. V. Martyakova. – NAN Ukraine. Ukrainian industrial university. – Donetsk, 2003. – 590 p.
9. Pechenko I. Some conceptual principles of preschooler's socialization in modern educational system / I. Pechenko // Social Pedagogics: theory and practice. – 2006. – № 4. – P. 45 – 53.
10. Kolomoiets T. Model of socialization of preschoolers with special needs in the system of special education / T. Kolomoiets // »Nauka i osvita«. – 2017. – № 2. – Odesa : Pivdenoukrayinsky national ped. un-t im. K. D. Ushynskogo. – S. 42 – 47.

Отримано редакцією 19.09.2018 р.

УДК 378.147

DOI: 10.31376/2410-0897-2018-3-38-127-135

Каріне Маркарівна Горбунова,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри методики професійного навчання Миколаївського національного аграрного університету,
e-mail: yablunovskayakaterina@ukr.net

Вячеслав Миколайович Курепін,

старший викладач кафедри методики професійного навчання Миколаївського національного аграрного університету,
e-mail: kypinc@ukr.net

ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті висвітлено питання виховання культури безпеки у студентів закладів вищої освіти в сучасних умовах розвитку країни. Проаналізовано проблеми культури безпеки життєдіяльності у контексті формування здорового способу життя, культуру безпеки як компонент культури особистості. Виділені складові культури безпеки життєдіяльності як основи формування здорового способу життя. Розглянуто основні варіанти включення культури безпеки в зміст вищої освіти. Окреслено найбільш важливі специфічні особливості виховання культури безпеки студентів.

Ключові слова: культура безпеки, ризик, безпека життєдіяльності, відповідальність, здоровий спосіб життя, небезпечні фактори життєдіяльності, цінність здоров'я.

Постановка проблеми. У сучасному динамічному світі людина, реалізуючи свої інтереси і можливості, нерідко наражається на ризики, загрози та небезпеки різноманітного характеру. Немало їх продукує і провокує вона сама. Питання культури безпеки життєдіяльності та здоров'я людини розглядається як пріоритетне у контексті забезпечення сталого розвитку нашої держави та суспільства в цілому. Тому вміння бачити всі аспекти життєдіяльності в сучасному суспільстві, запобігати агресивному впливу факторів зовнішнього середовища, деструктивним наслідкам своєї поведінки в соціальному середовищі – важлива умова благополуччя і безпеки соціуму.

Однак за сучасних умов виживання людини можливе лише за умови сформованості у неї культури безпеки життєдіяльності. Ці питання становлять предметну і концептуальну основу під час організації відповідного освітнього процесу, що забезпечує цілеспрямовану підготовку студентів до профілактики і подолання впливу шкідливих і небезпечних факторів життєдіяльності у процесі спеціально організованого творчого міжособистісного спілкування.

Розкриття сутності загальних засад безпеки життєдіяльності, джерел, факторів, особливостей небезпек, ризиків, загроз у сучасному соціальному середовищі людини, способів протидії їм на індивідуальному і суспільному рівнях повинні бути обов'язковими.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Сучасність характеризується соціально-економічною і екологічною кризами в суспільстві, що спричинило катастрофічне зниження рівня життя людей. В останні роки в Україні спостерігається стійка тенденція до погіршення стану здоров'я населення, із кожним роком зростає кількість чинників, що негативно впливають на людину. Це призводить до збільшення чисельності осіб, особливо молодих, із функціональними захворюваннями і спадковими патологіями.

Така ситуація потребує невідкладного оздоровлення молоді, підвищення культури особистості з урахуванням значущості поведінкового компонента у формуванні здоров'я, що відповідає стратегічній програмі Всесвітньої організації охорони здоров'я. Тому особливо актуалізується вивчення дисциплін, пов'язаних із питаннями безпечного існування.

Прагнення створити систему освіти, здатну адекватно вирішувати завдання, що стоять перед суспільством, є одним з пріоритетних напрямів сучасної державної політики. Компонентом такої системи має стати освіта в галузі безпеки життєдіяльності людини і суспільства. Проблеми виховання культури безпеки життєдіяльності знаходять відображення у роботах провідних учених, зокрема В. В. Бегуна, В. М. Заплатинського, О. В. Кобилянського, В. О. Михайлюка, І. М. Науменка, Л. А. Сидорчук, Б. Д. Халмурадова та інших.

Аналіз проблеми показує, що культура безпеки, як базовий принцип безпеки формується на пріоритетних сферах діяльності людини. Зазначається, що формування культури здоров'я студентів повинно починатись з першого курсу і забезпечуватись педагогічними умовами, взаємодією викладачів і студентів і має своє коло невирішених проблем.

Формулювання мети статті. Мета публікації – обґрунтування необхідності формування культури безпеки професійної діяльності майбутніх випускників закладів вищої освіти як підґрунтя запобігання небезпекам на основі ціннісного ставлення студентів до пріоритету безпеки людського життя.

Виклад основного матеріалу. Сутність культури безпеки життєдіяльності полягає в сукупності різноманітних матеріальних і духовних моделей життєдіяльності, що становлять основу безпечного розвитку особистості, суспільства, людства в цілому за умов усіх форм людської діяльності. Вона втілюється в змісті, засобах і результатах праці, спрямованих на перетворення навколишнього світу і розвиток сфери безпечних взаємовідносин між людьми.

Особливість феномену культури безпеки життєдіяльності полягає в тому, що:

– по-перше, «культура безпеки життєдіяльності» є не тільки компонентом загальнолюдської культури, але й компонентом будь-якої професійної культури, навіть такої, що на перший погляд здається абсолютно безпечною, що пояснюється аксіомою про потенційну небезпеку будь-якої діяльності;

– по-друге, «культура безпеки життєдіяльності» виступає і як самостійне утворення, як особливий вид професійної культури (працівники підприємств, які залучаються до виконання робіт з підвищеною небезпекою або там, де є потреба в професійному доборі, вимог відповідних нормативно-правових актів з безпеки життєдіяльності та інші) [1, с. 37].

Процес формування культури безпеки складний і передбачає розвиток знань про безпеку і формування компетентності безпечної поведінки в стандартних і нестандартних ситуаціях, охоплює мотиваційну сферу життєдіяльності. У змісті навчання безпеки життєдіяльності, зазвичай, знаходять відображення як специфіка предметної галузі, так і особливості вмінь і навичок, що формуються у студентів під час навчання.

У змісті вищої освіти культура безпеки життєдіяльності представлена практично у всіх навчальних дисциплінах, насамперед у курсах «Безпека життєдіяльності», «Основи охорони праці» та «Цивільний захист», а також у природничих та спеціальних дисциплінах. У педагогічній практиці реалізуються два

основні варіанти включення питань культури безпеки життєдіяльності до змісту навчальних дисциплін: у вигляді спеціального навчального предмета й у формі інтегрованого навчання основ безпеки (розосереджене навчання основ безпеки у викладанні різних навчальних дисциплін). Таким чином, існує два основні варіанти входження культури безпеки в зміст освіти: інтегроване навчання основ безпеки життєдіяльності та вивчення спеціальної дисципліни.

Інтегроване навчання основ безпеки і навчання в рамках спеціальної дисципліни має певні особливості. У ході інтегрованого, на основі міжпредметних зв'язків, навчання поступово й дозовано формуються знання з проблем безпеки, ризику, виживання.

Таке навчання розосереджене в часі і здійснюється різними викладачами у ході опанування основ наукових знань, лабораторного та виробничого навчання тощо. Інтегроване вивчення проблем безпеки є природною складовою при оволодінні конкретними способами діяльності, конкретними соціальними функціями, при вивченні конкретних теорій, одним з аспектів осмислення і застосування яких є проблема безпеки людини і суспільства [2, с. 58–59].

Життя – це одна з форм існування матерії, що характеризується здатністю до розмноження, розвитку, активної регуляції своїх функцій, можливістю пристосовуватись до середовища та наявністю обміну речовин і реакції на подразнення. Життя є вищою формою існування матерії порівняно з іншими (фізичною, хімічною, енергетичною тощо). Невід'ємною властивістю всього живого вважають активність [1, с. 73].

Діяльність є людською формою активності, необхідною умовою існування суспільства, зміст якої полягає у зміні та перетворенні людиною навколишнього середовища. Люди трансформують його для задоволення власних потреб, активно взаємодіють з ним, завдяки чому і досягають поставленої мети. Як елемент природи і ланка в глобальній екологічній системі, людина відчуває вплив законів природного світу. Водночас через діяльність, яка поєднує її біологічну, соціальну та духовну сутності, вона сама впливає на природу [3, с. 183].

До основних принципів забезпечення життєдіяльності належать:

а) безперервне забезпечення фізіологічних процесів організму людини, для якого потрібні повітря, вода, продукти харчування, світло, тепло, одяг, взуття тощо;

б) взаємодія і взаємозалежність із навколишнім середовищем. Життєдіяльність забезпечується навколишнім середовищем, тобто параметрами споживання, енергоресурсами, корисними копалинами тощо, одночасно впливаючи на середовище буття: змінює параметри споживання, рослинний і тваринний світ, виснажує енергоресурси, забруднює навколишнє середовище;

в) раціональна організація праці за ціллю, часом, місцем і нормами, що передбачає управління, розроблення принципів організації, мети, завдань, засобів праці;

г) матеріальне заохочення під час організації життєдіяльності, що безпосередньо пов'язано з продуктивністю праці, яка визначається людським фактором (способом матеріального заохочення); працездатністю виробничого персоналу; ступенем підготовленості до праці (професійним, фізіологічним, психологічним);

д) захист здоров'я та умов життєдіяльності;

е) ліквідація негативних наслідків життєдіяльності. Життєдіяльність людини супроводжується надзвичайними техногенними, екологічними, промисловими та стихійними ситуаціями, тому кожна держава повинна мати професійні структури для ліквідації їх наслідків [3, с. 186].

Небезпека для життя людини може виникнути як за надзвичайних ситуацій, так і за звичних умов. Тому гарантування безпеки життєдіяльності потребує забезпечення у нормальних і надзвичайних умовах:

– охорони здоров'я, прав людини та громадського порядку, умов праці і захисту навколишнього природного середовища;

– захисту населення в надзвичайних ситуаціях, запобігання та профілактика надзвичайним ситуаціям.

Трапляється визначення безпеки як «такого стану будь-якого об'єкта, за якого йому не загрожує небезпека», але воно лише вказує на відсутність джерела небезпеки.

У сучасних умовах конкурентоспроможність сучасного фахівця багато в чому залежить від його здоров'я. Ця складова є важливою частиною нових технологій навчання та ставить відповідні вимоги до таких технологій. Екологічна ситуація, низький рівень культури харчування, медичних і валеологічних знань, культури безпечної життєдіяльності, фізичної активності сприяють низькому рівню здоров'я. Тому вагомого значення набувають здоров'язберезувальні технології, елементи яких повинні знаходити все більше місця в освітньому процесі підготовки фахівців у закладах вищої освіти. Важливість цієї проблеми обумовлено статистичними даними погіршення стану здоров'я молоді нашої держави [4, с. 6–7].

Поняття «технологія збереження здоров'я» об'єднує всі напрями діяльності щодо формування, збереження та зміцнення здоров'я молоді. Під здоров'язберезувальними технологіями вчені пропонують розуміти:

– сприятливі умови навчання чи праці (мінімізація стресових ситуацій, адекватність вимог і методик навчання);

– оптимальну організацію трудового процесу (відповідно до вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм);

– повноцінний та раціонально організований руховий режим та режим відпочинку.

Знання, які отримав випускник про здоров'язбережувальні технології, дозволяють йому сформувати соціальну зрілість, забезпечити можливість реалізувати свій інтелектуальний та фізичний потенціал, зберегти і підтримати здоров'я.

Проведений аналіз сутності поняття «культура безпеки життєдіяльності» дозволив нам дійти висновку, що оцінювати рівень культури безпеки життєдіяльності треба не лише за результатами практичної діяльності, але й за ставленням людини, суспільства до питань організації безпеки, оскільки культура безпеки життєдіяльності зберігає та примножує в собі величезний багатовіковий досвід народу. Можна сказати, що культура безпеки життєдіяльності – цілісне, багаторівневе і багатокомпонентне утворення, що визначає сучасний розвиток особистості та проявляється в умінні діяти в умовах різних за характером надзвичайних ситуацій, формах і моделях безпечної поведінки людей, що передаються з покоління до покоління, а також як деяка сукупність прийомів і способів залучення нових поколінь до безпечної життєдіяльності.

Ядро культури безпеки як компонента культури в її особистісному втіленні становлять загальнолюдські цілі й цінності: життя, здоров'я, безпека, добробут, ризик, особиста незалежність, воля, законність, благо, справедливість, взаємодопомога, порятунок тощо. Незалежно від форми реалізації того чи іншого компонента культури безпеки спільною для них є їхня функція – запобігання шкідливим і небезпечним факторам життєдіяльності людини і суспільства, подолання їх та формування предметних дій майбутньої діяльності [5, с. 94].

Оскільки загрози можуть виникати не лише внаслідок антропогенних впливів, а й з об'єктивних, незалежних від людини причин, безпека життєдіяльності передбачає уникнення небезпек і активне запобігання їм. Обов'язковою умовою гармонійного розвитку людства і кожної особистості є безпека життєдіяльності у всіх сферах соціуму – в побуті, на виробництві, під час подорожей тощо.

Проблеми безпеки життя особистості чи групи людей потрібно вивчати у зв'язку з екологічними, економічними, технологічними, соціальними, організаційними та іншими компонентами системи, до якої вони належать. Кожен із цих елементів впливає на інший, і всі перебувають у складній взаємозалежності. Вони позначаються на рівні життя, здоров'я, добробуту, соціальних відносинах, від яких залежить стан духовної та матеріальної культури, характер і темпи їх розвитку.

Методи навчання, які викладач застосовує для формування культури безпеки студентів, повинні забезпечувати активну пізнавальну діяльність протягом усього процесу вивчення предметів. У зв'язку із цим належне місце у системі роботи викладача повинні посідати проблемно-пошукові методи.

Також можуть бути використані, наприклад, такі дослідницькі завдання, як передбачення результатів та наслідків впливу на людину та довкілля небезпечних та шкідливих факторів; планування дослідження; осмислення певних конкретних ситуацій; пояснення нестандартної ситуації та можливих шляхів виходу з неї; вибір відповідних надійних засобів захисту; передбачення можливих наслідків своєї діяльності та діяльності інших людей тощо.

Вибір методів навчання повинен насамперед забезпечувати обґрунтоване підведення студентів до свідомого засвоєння правил та норм безпечної поведінки. Це може відбуватися як у процесі пояснення навчального матеріалу, так і в процесі його опанування самостійно. З прийомів пояснення матеріалу найбільш оптимальними для цієї мети є ті, що ґрунтуються на логічних умовиводах індукції й дедукції. Індуктивний метод пояснення зумовлюється таким підходом до викладання питань безпеки життєдіяльності, в якому реалізується перехід від конкретних фактів до загальних положень, від простого до складного. Дедуктивному поясненню характерний перехід від загальних положень (ідей) до конкретних випадків [6, с. 95–96].

Ураховуючи те, що матеріал з безпеки життєдіяльності на заняттях не є основним, а тільки пов'язаний з ним логічно, вибір методів навчання, на нашу думку, повинен оптимально поєднувати дедуктивний та індуктивний методи, що великою мірою залежить від змісту матеріалу, матеріально-технічного забезпечення освітнього процесу, передбаченої мети навчальної діяльності викладача, а тому визначається рівнем його фахової підготовки.

Метою викладання дисциплін безпеки в закладах вищої освіти є підготовка людини до активної участі в забезпеченні тривалого повноцінного життя в суспільстві, що динамічно змінюється. Відповідно, до основних завдань такої освіти належать:

– формування культури людини у сфері безпеки, тобто відповідних моральних цінностей, поглядів, поведінки тощо;

– забезпечення певного рівня індивідуальної захищеності людини шляхом формування і розвитку

тих її рис, які сприяють розвитку безпеки, а також необхідних знань та вмінь;

– інтенсифікація методичної, наукової та інших форм освітньої роботи з напрямку безпеки життєдіяльності як у закладах вищої освіти, так і за їх межами;

– сприяння підвищенню ефективності роботи державної системи з безпеки населення шляхом навчання і підготовки людей до їх адекватної взаємодії, вироблення активної позиції щодо вдосконалення державної системи, у т. ч. у законодавчій сфері;

– удосконалення управління освітою всіх верств населення за напрямом безпеки життєдіяльності.

Таким чином, під час планування виховання культури безпеки добір методів навчання має бути зорієнтованим на формування відповідальності особистості за свої дії, враховувати особливості підходів, методів, прийомів, засобів навчання кожної такої дисципліни та передбачати інтегроване формування культури безпеки.

У понятті відповідальності як якості особистості Л. М. Фрідман виділяє такі компоненти:

– чітке знання особистістю своїх конкретних обов'язків, важливих для неї і для суспільства;

– прийняття цих обов'язків, позитивне переживання особистістю ставлення до них, намагання їх виконати;

– реалізація прийнятих обов'язків у конкретних діях і вчинках, здатність особистості контролювати свої дії, свою поведінку, встановлювати відхилення програми, що реалізується, від заданої і вносити відповідні корективи у план діяльності.

Дуже важливо, щоб викладач не тільки сам постійно здійснював самоконтроль своїх дій під час освітнього процесу, а й навчав цього студентів. Особливо це стосується занять з використанням потенційно небезпечного обладнання, матеріалів тощо. У такій ситуації викладач та студенти не мають права на помилку, бо вона може коштувати їм здоров'я чи навіть життя, завдати значних матеріальних збитків тощо.

Добір методів навчання питань безпеки життєдіяльності повинен забезпечувати високий рівень самостійності студентів. У зв'язку з цим поряд з методами організації навчальної діяльності під керівництвом викладача застосовуються методи самостійної роботи студентів. Це можуть бути: робота з книгою та додатковою інформацією, засобами Інтернету; підготовка рефератів і повідомлень; виконання індивідуальних контрольних завдань; домашні досліди і спостереження; складання і розв'язування задач на основі фактичного матеріалу; виконання завдань дослідницького характеру тощо.

Важливою вимогою до методів навчання є те, що вони повинні сприяти розвитку мотивації безпечної діяльності студентів [7, с. 68–69].

Формування у студентів компетенцій безпечного використання навчального обладнання та досліджуваних об'єктів є одним з головних завдань у вихованні культури безпеки під час освітнього процесу. Безумовно, діяльність викладача у процесі підготовки та проведення лабораторних занять залишається значущою, бо тут він повинен творчо планувати систему формування у студентів компетенцій безпечного використання навчального обладнання. При цьому він, знаючи рівень розвитку студентів, їхній інтелект і творчі здібності може передбачити й попередити всі небажані небезпечні ситуації та виробити певний оптимальний алгоритм дій у разі їх виникнення, уміло скоординувати свою діяльність та діяльність колективу [8, с. 101].

Прогнозування варіантів поведінки людини у нестандартних ситуаціях, аналіз дій у надзвичайних виробничих ситуаціях, потрібні розрахунки та логічні умовиводи, відповідні висновки дозволяють у майбутньому правильно виробити вміння поводитися в конкретних ситуаціях, при яких потрібні знання із забезпечення охорони здоров'я та уникнення несприятливих умов щодо загрози життю.

Будь-яка діяльність потенційно небезпечна. Найсуворіші заходи і закони не можуть знизити втрати суспільства і держави, якщо не будуть створені умови для розвитку культури безпеки поведінки, заохочення і формування безпеки особистості.

Виховання культури безпеки охоплює такі аспекти:

– формування предметних умінь та навичок (видів діяльності, які здійснюються не тільки в безпечних умовах, але і в умовах ризику);

– спеціальну теоретичну підготовку до безпечної життєдіяльності (осмислення загальних проблем ризику, безпеки, небезпеки тощо);

– психологічну підготовку до безпечної життєдіяльності (формування сміливості, рішучості, готовності до розумного ризику тощо);

– розвиток якостей особистості, необхідних для безпечної життєдіяльності (проникливості, далекоглядності, гуманності, оптимістичності й т. д. як основи безпеки людини і суспільства).

Під культурою безпеки життєдіяльності в соціумі розуміється такий стан розвитку особистості, який характеризується усвідомленим ставленням до питань особистої безпеки та безпеки оточуючих, практичною діяльністю щодо зниження соціальних ризиків, розвиненістю психологічних та духовно-моральних якостей, володінням нормами безпечної і продуктивної поведінки в соціумі, веденням здорового способу життя,

розвиненістю вмінь користуватися інформацією.

У якості компонентів культури безпеки життєдіяльності виділяю:

1. Ціннісно-мотиваційний – усвідомлення життя як головної цінності; здійснення безпечної життєдіяльності, збереження біосфери як фундаменту життя; раціональне споживання ресурсів; забезпечення особистої безпеки, безпеки оточуючих як умови збереження власного життя; відсутність схильності до ризику; прагнення до життєвого успіху і досконалості; потреба в особистій незалежності й свободі; прагнення до мінімізації ризиків і можливих небезпечних та надзвичайних ситуацій; готовність до індивідуальної, групової та колективної діяльності в нестандартних, небезпечних, складних, важких, екстремальних ситуаціях; прагнення передбачати і попереджати шкідливі та небезпечні фактори, подолання з найменшими втратами (якщо попередити не вдалося), зменшення негативних наслідків шкідливих і небезпечних факторів; оволодіння системою знань про безпеку, удосконалення досвіду для безпечної життєдіяльності, самостійного застосування правил і норм безпеки.

2. Когнітивний (знання) – небезпечні ситуації, які можуть виникнути у різних сферах життєдіяльності людини, їх можливі наслідки; явища природного характеру та небезпечні ситуації, які можуть виникнути на природі, правила безпеки при активному відпочинку в природних умовах; небезпечні ситуації техногенного характеру та їх можливі наслідки; соціальні небезпечні ситуації та їх можливі наслідки; небезпечні ситуації, пов'язані з використанням транспорту; правила безпечної поведінки при виникненні різних небезпечних ситуацій; організація захисту населення від надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру в Україні; основні положення нормативно-правових актів у сфері забезпечення безпеки в країні; основи самооборони і можливості використання світоглядних, моральних, психологічних, правових, фізичних, комунікативних, інтелектуальних, інформаційних, економічних та інших засобів організації безпечної життєдіяльності.

3. Діяльнісний (уміння і навички) – здатність передбачити можливі небезпечні ситуації, проектувати їх небезпечні наслідки; проектувати свою поведінку та приймати рішення щодо дій у разі виникнення небезпечних ситуацій, допомагати іншим людям в небезпечних ситуаціях; користуватися засобами колективного та індивідуального захисту, використовувати різні засоби безпечної життєдіяльності; поповнювати знання про безпеку і безпеки; передбачати і попереджати вплив шкідливих і небезпечних факторів, зменшувати їх негативні наслідки; вчитися на досвіді інших щодо організації безпеки і передавати досвід безпечної поведінки.

4. Рефлексивний – усвідомлення правил і норм, які є засобами предметної діяльності, неправильне застосування яких призводить до низької ефективності (або навіть повного провалу) діяльності без виникнення небезпечних ситуацій, шкідливих для людини і суспільства наслідків; усвідомлення правил і норм, які є засобами предметної діяльності, неправильне застосування яких при виникненні небезпечних ситуацій призводить до збитків у вигляді упущеної вигоди, економічних втрат, загрожує суспільству втратами у вигляді травм, хвороб, моральної та іншої шкоди; усвідомлення правил і норм, які є засобами предметної діяльності, неправильне застосування яких загрожує людині виникненням небезпечних та екстремальних ситуацій, загибеллю; здатність аналізувати небезпечні ситуації, свої дії в них, формування звичок, здібностей, переконань, необхідних для профілактики і подолання багатьох небезпечних ситуацій, готовність до розумного ризику, колективних дій у разі безпеки; здатність до адекватного покрокового і прогностичного самоконтролю під час профілактики і подолання шкідливих і небезпечних факторів, а також шляхів виходу з небезпечної ситуації.

5. Креативний – здатність уявляти можливі небезпечні ситуації, пропонувати варіанти вирішення виходу з них; здатність проектувати можливі небезпечні ситуації і мінімізувати ризики потрапляння; здатність пропонувати нестандартні варіанти дій в небезпечній ситуації [9, с. 11–13].

Процес виховання культури безпеки студентів має деякі особливості:

а) він є логічним продовженням процесу формування культури безпеки у загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладах, оскільки елементарні знання про безпеку та моделі поведінки в разі їх загрози студенти вже мають;

б) він будується на елементах тих знань, яких набувають студенти під час вивчення інших дисциплін і потребує постійного широкого застосування, тобто базується на міжпредметних зв'язках, але виокремлюється як специфічне інтегроване і системне утворення знань;

в) він відбувається на теоретичних та практичних заняттях (дуальна освіта), під час самостійної роботи студентів, конференцій, олімпіад тощо;

г) специфіка сприйняття навчальної інформації про дії небезпечних та шкідливих чинників життєвого середовища зумовлена відсутністю в студентів достатнього життєвого досвіду, а відтак потребує максимального унаочнення теоретичного матеріалу та практичного відпрацювання правил поведінки.

Урахування всіх вимог до організації процесу формування в студентів культури безпеки життєдіяльності дає змогу викладачу спланувати його, пов'язавши з конкретним матеріалом відповідної

науки. Результатом такого навчання є відтворення в діяльності студентів культури безпеки, розвиток їхніх творчих сил і здібностей до профілактики ризиків, освоєння знань, умінь і навичок, звичаїв, норм, цінностей, удосконалення світоглядної, інтелектуальної, етичної та психологічної готовності до безпечної життєдіяльності, формування особистості, що готова діяти в непередбачуваних (у тому числі небезпечних та екстремальних) умовах, що прагне до постійного самовдосконалення та реалізації нових можливостей.

Сформованість компонентів культури безпеки життєдіяльності у майбутніх спеціалістів, на нашу думку, знижує ризики, які виникають на перших етапах професійної діяльності, дозволяє безболісно адаптуватися до нових умов життєдіяльності.

Висновки. Формування культури безпеки життєдіяльності – одна з основних складових системи здорового способу життя людини та моделі професійної компетентності. Культуру безпеки життєдіяльності й формування здорового способу життя необхідно розглядати в одному неподільному контексті. Важливо, щоб організація безпеки життєдіяльності стала пріоритетною метою і внутрішньою потребою як кожної людини окремо, так і суспільства, цивілізації в цілому.

Під час планування виховання культури безпеки добір методів навчання має бути зорієнтованим на формування відповідальності особистості за свої дії, враховувати особливості підходів, методів, прийомів, засобів вивчення кожної такої дисципліни та передбачати інтегроване формування культури безпеки.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів означеної проблеми. Перспективи подальших розвідок убачаємо у розширенні проблематики дослідження через аналіз процесу формування культури безпеки життєдіяльності у освітньому процесі закладів вищої освіти.

Список використаних джерел та літератури

1. Бегун В. В. Безпека життєдіяльності (забезпечення соціальної, техногенної та природної безпеки) : навч. посібник / В. В. Бегун, І. М. Науменко. – К., 2004. – 328 с.
2. Горбунова К. М. Комплексне застосування методів навчання / К. М. Горбунова, Н. М. Сіренко // Методика навчання з технічних дисциплін : матеріали Всеукраїнської студентської науково-методичної конференції. – Харків, 2006. – С. 56–64.
3. Петров І. В. Особливості захисту населення від небезпечних хімічних речовин промислового походження / І. В. Петров // Культура безпеки – запорука сталого розвитку суспільства : матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції, Національний університет кораблебудування ім. адмірала Макарова. – Миколаїв, 2013. – С. 182–187.
4. Бойченко Т. Є. Здоров'язберігаюча компетентність як ключова в освіті України / Т. Є. Бойченко // Основи здоров'я і фізична культура. – 2008. – № 11–12. – С. 6–7.
5. Изотов В. І. Формування у студентів культури професійної безпеки / В. І. Изотов, І. В. Петров // Культура безпеки в освіті для сталого розвитку : матеріали Всеукраїнського науково-методичного семінару (стан та перспективи), Національний університет кораблебудування ім. адмірала Макарова. – Миколаїв, 2016. – С. 94.
6. Літвінчук С. Б. Моделювання змісту і оновлення цілей навчання технічним дисциплінам у вищій школі / С. Б. Літвінчук // Психологія і педагогіка на сучасному етапі розвитку наук: актуальні питання теорії і практики : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 15–16 грудня 2017 р. – Одеса, 2017. – С. 95–98.
7. Горбунова К. М. Сучасні технічні засоби навчання в процесі викладання загальнотехнічних дисциплін / К. М. Горбунова, О. В. Рябоконт // Збірник тез доповідей Причорноморської регіональної науково-практичної конференції професорсько-викладацького складу. – Миколаїв, 2009. – С. 67–72.
8. Веліховська А. Організація дослідницької діяльності учнів при викладанні природничо-математичних дисциплін в середовищі Вікі / Алла Веліховська // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського : збірник наукових праць. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2012. – Випуск 1.38: Педагогічна освіта як умова сталого розвитку суспільства: технологічний аспект. – Т. 1. – С. 97–102. – (Педагогічні науки).
9. Яблуновська К. О. Педагогічна підготовка інженерів-педагогів в аграрній галузі / К. О. Яблуновська // Актуальні проблеми технологічної і професійної освіти : матеріали Міжнар. наук.-практ. конфер., м. Глухів, 22–23 травня 2018 р. – Глухів : Глухівський НППУ ім. О. Довженка, 2018. – С. 152–154.

Каринэ Маркаровна Горбунова,
кандидат педагогических наук, доцент
кафедры методики профессионального обучения
Николаевского национального
аграрного университета,
e-mail: yablunovskayakaterina@ukr.net

Вячеслав Николаевич Курепин,
старший преподаватель кафедры методики
профессионального обучения Николаевского
национального аграрного университета,
e-mail: kypinc@ukr.net

ВОСПИТАНИЕ КУЛЬТУРЫ БЕЗОПАСНОСТИ ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ В УЧРЕЖДЕНИЯХ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье освещены вопросы воспитания культуры безопасности у студентов высших учебных заведений в современных условиях развития страны. Представлен анализ проблемы культуры безопасности жизнедеятельности в контексте формирования здорового образа жизни. Проанализирована культура безопасности как компонент культуры личности. Выделены составляющие культуры безопасности жизнедеятельности как основа формирования здорового образа жизни. Определены наиболее важные специфические особенности воспитания культуры безопасности студентов.

Ключевые слова: культура безопасности, риск, безопасность жизнедеятельности, ответственность, здоровый образ жизни, опасные факторы жизнедеятельности, ценность здоровья.

Karine Horbunova,
Candidate of pedagogical sciences, Associate
Professor of the Department of Professional Education
Mykolayiv State Agrarian University,
e-mail: yablunovskayakaterina@ukr.net

Vyacheslav Kurepin,
Senior Lecturer of the Department
of Professional Education
Mykolayiv State Agrarian University,
e-mail: kypinc@ukr.net

EDUCATION OF THE SAFETY CULTURE OF LIFE OF FUTURE SPECIALISTS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

The article deals with the issue of raising the safety culture among the students of higher education institutions in the current conditions of development of the country. The analysis of the problem of life safety culture in the context of the formation of a healthy lifestyle is presented. The culture of safety as a component of the culture of the personality is analyzed. The components of the life safety culture as a basis for the formation of a healthy lifestyle are highlighted. The most important specific features of the education of students' safety culture are determined.

Introduction. *The priority task of the declared strategy of guaranteeing human, social and state security in Ukraine is to ensure and to extent as much as possible the survival and health of the population. And in nowadays conditions in our country, all participants in the educational process should be especially vigilant and socially responsible and adhere to generally accepted safety rules, because life and health of everyone depends on it.*

Purpose. *It is a justification of the necessity of forming a safety culture of future graduates of institutions of higher education as a basis for the prevention of hazards on the basis of student's value attitude to the priority of the safety of human life.*

Methods. *Analysis of scientific and methodological study of the disciplines in the course «Life Safety» and disciplines of professional training of institutions of higher education; analysis of the experience of organizing the educational process of the disciplines in the course «Life Safety» and disciplines of professional training of institutions of higher education; analysis of the legislative and normative base in life safety and civil protection; analysis of statistical data.*

Results. *The ways of improving the formation of a life safety culture in the educational process of institutions of higher education are considered.*

Originality. *The pedagogical conditions and specificity of the use of teaching methods in the process of formation of the culture of life safety in higher education institutions are substantiated.*

Conclusion. *The formation of a life safety culture is one of the main components of a healthy lifestyle system, a culture of life safety and the formation of a healthy lifestyle must be considered in one indivisible context. It is important that ensuring the safety of life has become a priority goal and an internal need of each person separately, and society, civilization in general. When planning the education of culture of safety, the selection of teaching methods should be oriented towards forming the responsibility of the individual for their actions, taking into account the peculiarities of approaches, methods, techniques, means of teaching each discipline and foresee an integrated*

formation of a culture of security.

Key words. Culture of safety, risk, safety of life, responsibility, a healthy lifestyle, dangerous factors of life, the value of health.

References

1. Byegun V. V. Bezpeka zhy'ttyediyal'nosti (zabezpechennya social'noyi, texnogennoyi ta pry'rodnoyi bezpeky') : navch. posibny'k / V. V. Byegun, I. M. Naumenko. – K., 2004. – 328 s.
2. Gorbunova K. M. Kompleksne zastosuvannya metodiv navchannya / K. M. Gorbunova, N. M. Sirenko // Metody'ka navchannya z texnichny'x dy'scy'plin : materialy' Vseukrayins'koyi students'koyi naukovometody'chnoyi konferenciyi. – Xarkiv, 2006. – S. 56–64.
3. Petrov I. V. Osobly'vosti zaxy'stu naseleennya vid nebezpechny'x ximichny'x rechovy'n promy'slovogo poxodzhennya / I. V. Petrov // Kul'tura bezpeky' – zaporuka stalogo rozvy'tku suspil'stva : materialy' Vseukrayins'koyi naukovometody'chnoyi konferenciyi, Nacional'ny'j universy'tet korablebuduvannya im. admiral'a Makarova. – My'kolayiv, 2013. – S. 182–187.
4. Bojchenko T. Ye. Zdorov'yazberigayucha kompetentnist' yak klyuchova v osviti Ukrayiny' / T. Ye. Bojchenko // Osnovy' zdorov'ya i fizy'chna kul'tura. – 2008. – # 11–12. – S. 6–7.
5. Izotov V. I. Formuvannya u studentiv kul'tury' profesijnoyi bezpeky' / V. I. Izotov, I. V. Petrov // Kul'tura bezpeky' v osviti dlya stalogo rozvy'tku : materialy' Vseukrayins'kogo naukovometody'chnogo seminaru (stan ta perspekty'vy'), Nacional'ny'j universy'tet korablebuduvannya im. admiral'a Makarova. – My'kolayiv, 2016. – S. 94.
6. Litvinchuk S. B. Modelyuvannya zmistu i onovlennya cilej navchannya texnichny'm dy'scy'plinam u vy'shij shkoli / S. B. Litvinchuk // Psy'xologiya i pedagogika na suchasnomu etapi rozvy'tku nauk: aktual'ni py'tannya teorii i prakty'ky' : materialy' Mizhnarodnoyi naukovoprakty'chnoyi konferenciyi, 15–16 grudnya 2017 r. – Odesa, 2017. – S. 95–98.
7. Gorbunova K. M. Suchasni texnichni zasoby' navchannya v procesi vy'kladannya zagal'notexnichny'x dy'scy'plin / K. M. Gorbunova, O. V. Ryabokon' // Zbirny'k tez dopovidej Pry'chornomors'koyi regional'noyi naukovoprakty'chnoyi konferenciyi profesors'ko-vy'kladacz'kogo skladu. – My'kolayiv, 2009. – S. 67–72.
8. Velixovs'ka A. Organizaciya doslidny'cz'koyi diyal'nosti uchniv pry'vy'kladanni pry'rodny'cho-matematy'chny'x dy'scy'plin v seredovy'shhi Viki / Alla Velixovs'ka // Naukovy'j visny'k My'kolayivs'kogo derzhavnogo universy'tetu imeni V. O. Suxomly'ns'kogo : zbirny'k naukovy'x prac'. – My'kolayiv : MNU imeni V. O. Suxomly'ns'kogo, 2012. – Vy'pusk 1.38: Pedagogichna osvita yak umova stalogo rozvy'tku suspil'stva: texnologichny'j aspekt. – T. 1. – S. 97–102. – (Pedagogichni nauky').
9. Yablunovs'ka K. O. Pedagogichna pidgotovka inzheneriv-pedagogiv v agrarnij galuzi / K. O. Yablunovs'ka // Aktual'ni problemy' texnologichnoyi i profesijnoyi osvity' : materialy' Mizhnar. nauk.-prakt. konfer., m. Gluxiv, 22–23 travnya 2018 r. – Gluxiv : Gluxivs'ky'j NPPU im. O. Dovzhenka, 2018. – S. 152–154.

Отримано редакцією 31.07.2018 р.

УДК 37.016:808.1

DOI: 10.31376/2410-0897-2018-3-38-135-143

Наталія Русланівна Грицак,

докторант кафедри методики викладання
світової літератури Національного педагогічного
університету імені М. П. Драгоманова,
e-mail: grycak78@ukr.net
ORCID: 0000-0003-4744-7072

ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧІ ПЕРЕДУМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ЖАНРОВОГО ШЛЯХУ АНАЛІЗУ З УРАХУВАННЯМ НАЦІОНАЛЬНОЇ СПЕЦИФІКИ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті проаналізовано літературознавчі засади використання жанрового шляху аналізу з урахуванням національної специфіки художнього твору у фаховій підготовці майбутніх учителів зарубіжної літератури. Теоретичним підґрунтям жанрового шляху аналізу інонаціонального художнього твору є праці І. О. Денисюка, Н. Х. Копистянської, Н. Л. Лейдермана, Ю. М. Лотмана, А. О. Ткаченка, Цв. Тодорова, увиразнено концептуальні ідеї та принципи цих учених. Визначено специфіку жанрового шляху аналізу з урахуванням національної специфіки художнього твору.

Ключові слова: жанровий аналіз, теоретична модель жанру, компаративний підхід до жанрового аналізу художнього твору, жанровий шлях аналізу з урахуванням національної специфіки художнього твору.